

УДК 339.5: 634.73 (477)

Т.С.ЯРОШЕВИЧ

Луцький національний технічний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЕКСПОРТУ ЯГІД ДО КРАЇН ЄС

T. YAROSHEVICH

Lutsk National Technical University

FEATURES OF BERRY EXPORT TO EU COUNTRIES

doi.org/10.36910/6775-2310-5283-2023-17-20

Мета. *Огляд основних вимог щодо експорту ягідної продукції до країн Європейського Союзу.*

Методика. *Під час проведення досліджень використано аналітичні та статистичні методи обробки даних.*

Результати. *При дослідженні встановлено, що експорт свіжих ягід до Європи вимагає дотримання високих стандартів безпеки та якості харчових продуктів. При експорті ягід передбачаються 24 заходи технічного регулювання (кодування відповідно до NTM). Основними з них є: межі допуску для залишків або забруднення певними (немікробіологічними) речовинами; обмеження використання певних речовин у харчових продуктах, а також у контактних матеріалах; вимоги до маркування; вимоги сертифікації; вимога незалежної перевірки та відстежування; вимоги до якості, безпеки або продуктивності продукції; неавтоматичні процедури ліцензування імпорту.*

Встановлено, що окрім загальноєвропейських вимог щодо якості та безпечності ягідної продукції законодавство окремих країн ЄС встановлює загальні та спеціальні маркетингові стандарти. Оператори ринку та експортери можуть вільно вибирати, працювати зі стандартом ЄС (GMS) чи ЄЕК ООН. Якщо на продукт не поширюється жодний конкретний європейський стандарт, експортер може послугуватись стандартами Codex Alimentarius. Зазначено, що європейські покупці часто мають специфічні вимоги, зокрема, найпоширенішою схемою сертифікації, необхідною для експорту свіжої продукції до Європи, є GLOBALG.A.P. також відзначено, що на європейському ринку зростає увага до соціальних та екологічних умов у виробничих районах. У східній частині Європи покупці практично не звертають уваги на дотримання вимог соціальної відповідальності при виборі продукції, тоді як у Західній Європі це питання є принципово важливим. Основними факторами зростання експорту для українських виробників ягід стали світові тенденції попиту на ягідну продукцію в країнах з високими доходами споживачів; скасування імпортних квот до ЄС; державна фінансова підтримка галузі садівництва для створення нових ягідних насаджень, будівництва холодильників, сортувальних ліній. Більші експортні переваги мають лохина, чорниця, смородина, малина, дикорослі ягоди. Експортують українські ягоди переважно в країни Європи. Реалізація експортного потенціалу України на ринку ягід повинна здійснюватися шляхом розширення кола експортерів ягід, підвищення якості ягідної продукції шляхом сертифікації, пакування, логістики, формування відповідної експортної інфраструктури. Варто відзначити погано організовану логістику постачання ягоди на європейські ринки..

Практична значимість. *Проведене дослідження вимог європейського ринку ягід сприятиме нарощенню експорту української ягідної продукції на європейський ринок..*

Ключові слова: ягоди, технічне регулювання, експорт, споживання.

Постановка проблеми. Ягоди високо цінуються за їхній смак, зовнішній вигляд і вміст поживних речовин, у тому числі високий рівень антиоксидантів, які корисні для здоров'я людини. Комерційне виробництво у 2020 році перевищило 12,9 млн. тонн у світі та 3,4 млн. тонн у Європі. Постійне зростання виробництва та імпорту ягід у Європі сприяє формуванню особливих вимог, що висуває споживач до ягідної продукції. Тому трейдери при закупівлі ягід орієнтуються на високоякісну безпечну продукцію. Звичайно якість ягід визначається такими показниками як смак, зовнішній вигляд, розмір, масова частка цукрів та ін. Проте для споживача важливими є і показники харчової та поживної цінності, зокрема, вміст мінералів та вітамінів, вміст антиоксидантів. Також важливими є показники, що умовно пов'язані з якістю самих ягід: показники безпечності упакування, достовірність маркування. Усі ці показники повинні бути оптимізовані для досягнення вимог ринку та споживачів. При експорті ягідної продукції експортери повинні враховувати усі вимоги, що висуваються як до якості безпосередньо самої ягоди, так і вимоги, що висуваються до технічної сторони експорту (вимоги перевезення, логістики, збереженості, документального оформлення та ін.). тому дослідження усіх цих вимог є досить актуальним, їх детальне вивчення сприятиме розширенню експортних можливостей українських виробників ягід.

Аналіз досліджень. Ринок ягід та свіжих плодів досліджується як вітчизняними, так і закордонними вченими. Проте вітчизняних досліджень, що розглядали б вимоги щодо експорту ягід, окремих аспектів технічного регулювання експортно-імпортних операцій з ягідною продукцією мало.

Метою даної статті є визначення основних вимог щодо якості та безпечності ягідної продукції на європейському ринку, визначення основних вимог європейського законодавства при експорті ягід.

Виклад основного матеріалу досліджень. Імпорт свіжих ягід на європейський ринок із країн, що не є членами ЄС, подвоївся за останні п'ять років і продовжує зростати. Ягоди все частіше пропонують як здорову їжу. Незважаючи на те, що в Європі вирощується багато ягід, попит на них значно перевищує європейське виробництво. Імпорт з інших країн заповнює цю прогалину. Основними видами ягід, що імпортуються в країни ЄС, є:

- малина (*Rubus idaeus*);
- ожина (*Rubus*);
- чорниця (*Vaccinium myrtillus* ; європейська чорниця);
- лохина (*Vaccinium cyanococcus*, *Vaccinium corymbosum*);
- смородина (чорна смородина, червона смородина);

- агрус (*Ribes grossularia*);
- журавлина (*Vaccinium oxycoccos*);
- брусниця (*Vaccinium vitis-idaea*);
- шовковиці (*Morus*);
- ягоди логану (*Rubus × loganobaccus*).

Експорт свіжих ягід до Європи вимагає дотримання високих стандартів безпеки та якості харчових продуктів. Відповідальна соціальна та екологічна поведінка як виробників, так і продавців та споживачів також стала передумовою ведення бізнесу. Екпортуючи свіжі ягоди до Європи, необхідно дотримуватись вимог до харчової безпеки та якості продукції. При експорті ягід передбачаються впровадження 24 заходів технічного регулювання NTM. Основними з них є:

заходи групи А: «Географічні обмеження на право», А210 «Допустимі межі для залишків або забруднення певними (немікробіологічними) речовинами»; А220 «Обмеження використання певних речовин у харчових продуктах, а також у контактних матеріалах»; А310, 330 «Вимоги до маркування»; А410 «Мікробіологічні критерії кінцевого продукту»; А420 «Гігієнічні заходи під час виробництва, пов'язані з умовами SPS»; А830 «Вимога сертифікації»; А840 «Вимога перевірки»; А850 «Вимоги щодо відстеження»;

заходи групи В: В700 «Вимоги до якості, безпеки або продуктивності продукції»;

заходи групи Е: Е100 «Неавтоматичні процедури ліцензування імпорту, крім дозволів, охоплених розділами SPS і ТВТ».

Відповідно до річного звіту RASFF (Системи швидкого оповіщення щодо безпеки харчових продуктів) за 2021 рік основною причиною повідомлень про безпечність харчових продуктів для ягід було виявлення залишків пестицидів. Щоб уникнути ризиків для здоров'я та навколишнього середовища, Європейський Союз (ЄС) встановив максимальні рівні залишків (MRL) для пестицидів у харчових продуктах. З європейського ринку вилучаються продукти, які містять більше пестицидів, ніж дозволено. Сполучене Королівство великої Британії, Німеччина, Нідерланди та Австрія, використовують MRL, які є суворішими, ніж загальноєвропейські MRL. Також варто відмітити, що в межах однієї країни різні торговельні мережі можуть висувати свої вимоги щодо норм залишків пестицидів. Так, наприклад, німецький дискаунтер Lidl є одним із найсуворіших із обмеженням у 33% правового стандарту ЄС для окремих речовин, зокрема, і пестицидів.

Відповідно до норм A220 подібно до MRL для пестицидів, Європейський Союз встановив обмеження для кількох забруднюючих речовин, які не були навмисно не додаються до ягідної продукції, але які можуть бути присутніми в ній в результаті різних етапів виробництва, пакування, транспортування чи зберігання: свинець, кадмій і нітрати.

При експорті ягід необхідно враховувати, що окремі покупці при виборі продукції в супермаркетах керуються не тільки загальнодержавними чи транснаціональними стандартами, а й маркетинговими стандартами. Зазвичай ці стандарти є більш суворішими. Технічні заходи категорії A850 передбачають наявність постійних перевірок оператора ринку, що відповідає за якість ягідної продукції. Така перевірка передбачає як документальні, так і фізичні перевірки продуктів, що імпортуються. Зазвичай така перевірка здійснюється на відповідність вимогам саме маркетинговим стандартам, які вказані у Імплементативному Регламенті Комісії ЄС №543/2011 (ОВ L-157 15/06/2011 (частина А, додаток I), а саме: мінімальні вимоги до якості ягід; вимоги до їх зрілості; вимоги до маркування продукції.

Якість ягідної продукції залежить від місця її вирощування, ампеологічної характеристики ґрунтів, кліматичних умов дозрівання. Тому необхідною умовою для експорту ягід є наявність сертифікату EUR-MED, який підтверджує країну походження ягід.

Свіжі ягоди, які експортуються до країн Європейського Союзу, повинні відповідати вимогам європейського законодавства щодо здоров'я рослин. Європейський Союз встановив правила торгівлі рослинами та рослинними продуктами з країн, що не входять до ЄС, щоб запобігти інтродукції та поширенню організмів, шкідливих для рослин і рослинних продуктів, у Європі. Ці вимоги контролюються компетентними органами безпеки харчових продуктів у країнах-імпортерах та експортерах. Тому більшість свіжих фруктів та ягід при експорті на територію ЄС підлягають санітарному контролю та потребують фітосанітарних сертифікатів.

Крім загальноєвропейських вимог щодо якості та безпечності ягідної продукції законодавство окремих країн ЄС встановлює загальні та спеціальні маркетингові стандарти щодо мінімально допустимої якості свіжих фруктів та ягід. Маркетинговий стандарт визначає характеристики продуктів «Вищого сорту», I та II сортів, мінімальну зрілість, різні коди розміру та дозволені допуски щодо якості та розміру. Протягом багатьох років маркетингові стандарти були узгоджені зі стандартами ЄЕК ООН.

Оператори ринку та експортери можуть вільно вибирати, працювати зі стандартом ЄС (GMS) чи ЄЕК ООН. Якщо на продукт не поширюється жодний

конкретний європейський стандарт, експортер може послуговуватись стандартами Codex Alimentarius .

Перевірки відповідності здійснюються вибірково контролюючими органами для забезпечення відповідності маркетинговим стандартам. Ці перевірки базуються на аналізі ризиків і зосереджуються на експортерах, які, швидше за все, мають товари, що не відповідають стандартам.

Харчові продукти, розміщені на ринку ЄС, повинні відповідати законодавству щодо маркування харчових продуктів. Вимоги до маркування визначають транспортну та митну інформацію, яку має містити транспортна або розподільна упаковка товарів. На упаковках зі свіжими ягодами повинні бути вказані такі дані:

1. Назва продукту. Відповідно до вимог Регламенту (ЄС) №1169/2011 назва ягід повинна вказуватись відповідно до офіційної класифікації ягідної продукції. При експорті ягід варто вказувати на упакованні їх помологічний сорт.

2. Вага нетто. Відповідно до вимог Регламенту (ЄС) №1169/2011 чиста кількість ягід вказується в грамах.

3. Перелік інгредієнтів (за наявності), включаючи добавки та речовини, які використовувались при післязбиральній обробки.

4. Мінімальний термін придатності за відповідних умов зберігання. Зазвичай прийнятною є форма «вжити до...».

5. Назва та адреса виробника, пакувальника, імпортера, власника торгової марки або продавця (роздрібного продавця) в ЄС, який розміщує продукт на ринку, а також формулювання «Упаковано для:».

6. Декларація харчової та поживної цінності (вміст білків, жирів та вуглеводів, калорійність 100 грам ягід, вміст солі).

7. Додаткова інформація про клас якості, розмір, сорт або комерційний тип і обробку після збору врожаю.

8. Ідентифікаційна характеристика партії ягід (зазвичай номер лоту).

9. Країна походження. Відповідно до вимог Регламенту (ЄС) №1308/2013 (стаття 76) країна походження продукту зазначається виключно текстово (зазначенням назви країни, відповідно до Класифікатора назв країн).

10. Номер партії для відстеження або GGN, якщо сертифіковано GLOBALG.A.P.

11. Знак «Органічна сертифікація», включаючи назву інспекційного органу та номер сертифікації (за наявності).

12. Використання післязбиральній обробки (за наявності).

Європейський Союз (ЄС) вимагає, щоб текст на етикетці був написаний однією з офіційних мов країни-члена ЄС і був зрозумілим для споживача.

Упаковка, що продається в Європі, повинна відповідати загальним вимогам і спеціальним положенням. Вони спрямовані на захист навколишнього середовища та запобігання будь-якому ризику для здоров'я споживачів. Упаковка повинна захищати продукт від забруднення, втрат та зневоднення. Матеріали та вироби, що використовуються для виготовлення упаковок, які безпосередньо контактують з ягодами, не повинні змінювати смакові якості ягід, не повинні шкідливо впливати на них, не повинні викликати неприйнятних змін, які б в кінцевому випадку зашкодили б здоров'ю споживача. Директива ЄС 2019/904 щодо зменшення впливу певних пластикових виробів на навколишнє середовище передбачає обмеження використання одноразового пластику. Завдяки європейській стратегії все більше покупців вимагатимуть альтернативної та екологічно чистої упаковки. При виборі упакування для ягід перевагу варто надавати таким матеріалам як: поліетилентерафталату зміцнений картон з покриттям з модифікованої целюлози.

Європейські покупці часто мають специфічні вимоги до якості ягідної продукції. Загальні вимоги покупців включають сертифікацію GLOBALG.A.P і дотримання соціальних і екологічних стандартів.

Найпоширенішою схемою сертифікації, необхідною для експорту свіжої продукції до Європи, є GLOBALG.A.P. Цей стандарт охоплює весь процес виробництва сільськогосподарської продукції, починаючи від посадки в землю до необробленого продукту. GLOBALG.A.P зосереджується на безпеці харчових продуктів, а також навколишньому середовищі, умовах праці та якості продукції. На додаток до GLOBALG.A.P також можуть вимагатись сертифікати інших систем управління безпечністю харчових продуктів; наприклад, покупці на ринку північно-західної Європи (включно з Великобританією) довіряють стандартам BRC, у Німеччині – стандартам IFS.

Альтернативна сертифікація управління безпекою харчових продуктів включає програму безпечної якості харчових продуктів (SQF) і FSSC 22000, галузевий стандарт, розроблений Міжнародною організацією стандартизації (ISO). Усі згадані системи управління визнані Глобальною ініціативою з безпеки харчових продуктів (GFSI), що означає, що вони загальноновизнані великими роздрібними торговцями. Дотримання схем сертифікації залежить від країни, каналу торгівлі та ситуації на ринку.

На європейському ринку зростає увага до соціальних та екологічних умов у виробничих районах. У східній частині Європи покупці практично не

звертають уваги на дотримання вимог соціальної відповідальності при вирощуванні продукції, тоді як у Західній Європі це питання є принципово важливим.

Прикладами соціальних або стійких бізнес-стандартів для свіжих фруктів і ягід є:

- SMETA (Sedex Members Ethical Trade Audit), соціальний аудит;
- GLOBALG.AP, включаючи такі доповнення, як GRASP для соціальної відповідності та SPRING для сталого зрошення та використання ґрунтових вод;
- Rainforest Alliance, сертифікація, яка підтримує кліматично-розумне сільське господарство та допомагає зменшити вплив на клімат;
- ISO 26000, стандарт соціальної відповідальності та ISO 14001 для управління навколишнім середовищем;
- «Корпоративний вуглецевий слід» TÜV Rheinland.

Стратегія «Від ферми до виделки» (український аналог «З лану до столу») є основою Європейської зеленої угоди, спрямованої на те, щоб зробити системи харчування справедливими, здоровими та екологічно чистими. Це забезпечить стале виробництво харчових продуктів і вирішить проблему, наприклад, упаковки та харчових відходів. Усі органічні продукти, що імпортуються до ЄС, повинні мати відповідний електронний сертифікат перевірки (e-COI). Керування цими сертифікатами здійснюється через систему контролю торгівлі та експертну систему (TRACES).

Висновки. Україна є одним з найбільших виробників ягід в Європі, ягідний ринок стрімко розвивається в останні 5 років. Експорт ягід та плодів становив у 2021 році \$368 млн. Для реалізації експортного потенціалу вітчизняним виробникам ягід окрім підвищення якості продукції, забезпечення чесної процедури сертифікації, необхідно розширювати коло експортерів, які мають досвід роботи на ягідному ринку, формують відповідну експортну інфраструктуру. При організації експорту необхідно проаналізувати усі вимоги щодо якості та безпечності ягід в країнах ЄС, особливу увагу звернути на вимоги групи А – вимоги щодо безпечності ягід (вміст залишкових пестицидів, нітратів, свинцю, кадмію). Також особливої уваги потребує вивчення вимог щодо відстежуваності продукції на усьому шляху «з лану до столу»: від вибору посадкового матеріалу, способу вирощування до кінцевого упакування продукції та її транспортування. Ґрунтовне знання вимог європейського законодавства та їх неухильне дотримання сприятиме розширенню експортних можливостей вітчизняних виробників та нарощуванню експортного потенціалу України в цілому.

Список використаних джерел

1. Галат Л.М. Світовий ринок ягід: сучасні тенденції та перспективи для України. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.76.
2. Angelos Balatsas-Lekkas, Anne Arvola, Heidi Kotilainen, Nicolas Meneses, Kysti Pennanen (2020). Effect of labelling fresh cultivated blueberry products with information about irradiation technologies and related benefits on Finnish, German, and Spanish consumers product acceptancy. *Food Control*. 2020. Volume 118. 107387. doi.org/10.1016/j.foodcont.2020.107387.
3. Massagilla S., Merlino V., Borra D. (2018). Consumer perception of organic blueberry labeling in Italy. *Calitatea, suppl. Quality-Access to Success: Acces la Success*; Bucharest Vol. 19, Iss. S1.
4. Державний захист садівництва та ягідництва. URL: <https://www.agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-budut-zakladeni-novi-sadi-i-agidniki-na-plosi-177-ga> (дата звернення: 11.12.2022).
5. Вимоги ЄС до ягід. URL: <https://export.gov.ua/good/review/12> (дата звернення: 17.12.2022).
6. Регламент Європейського Парламенту і ради (ЄС) № 1169/2011 від 25 жовтня 2011 року про надання споживачам інформації про харчові продукти, про внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) №1924/2006 та (ЄС) №1925/2006 та про скасування Директиви Комісії 87/250/ЄЕС, Директиви Ради 90/496/ЄЕС, Директиви Комісії 1999/10/ЄС, Директиви Європейського Парламенту і Ради 2000/13/ЄС, Директиви Комісії 2002/67/ЄС, Директиви Комісії 2008/5/ЄС та Регламенту Комісії (ЄС) №608/2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-11#Text (дата звернення 09.01.2023)

Reference

1. Galat L.M. The world berry market: modern trends and prospects for Ukraine DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.76.
2. Angelos Balatsas-Lekkas, Anne Arvola, Heidi Kotilainen, Nicolas Meneses, Kysti Pennanen (2020). Effect of labelling fresh cultivated blueberry products with information about irradiation technologies and related benefits on Finnish, German, and Spanish consumers product acceptancy. *Food Control*. 2020. Volume 118. 107387. doi.org/10.1016/j.foodcont.2020.107387.
3. Massagilla S., Merlino V., Borra D. (2018). Consumer perception of organic blueberry labeling in Italy. *Calitatea, suppl. Quality-Access to Success: Acces la Success*; Bucharest Vol. 19, Iss. S1.
4. State protection of horticulture and berry growing URL: <https://www.agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-budut-zakladeni-novi-sadi-i-agidniki-na-plosi-177-ga> (date of application: 11.12.2022).
5. EU requirements for berries. URL: <https://export.gov.ua/good/review/12> (date of application: 17.12. 2022).
6. REGULATION (EU) No1169/2011 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 October 2011 on the provision of food information to consumers, amending Regulations (EC) No 1924/2006 and (EC) No1925/2006 of the European Parliament and of the Council, and repealing Commission Directive 87/250/EEC, Council Directive 90/496/EEC,

Commission Directive 1999/10/EC, Directive 2000/13/EC of the European Parliament and of the Council, Commission Directives 2002/67/EC and 2008/5/EC and Commission Regulation (EC) No608/2004.

URL:

<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:304:0018:0063:en:PDF>

Purpose. *The main purpose of the article is to analyze the main requirements for the export of berry products to the countries of the European Union.*

Methodology. *Analytical and statistical data processing methods were used during the research.*

The results. *The study found that the export of fresh berries to Europe requires compliance with high standards of food safety and quality. When exporting berries, 24 measures of technical regulation are foreseen (coding according to NTM). The main ones are: tolerance limits for residues or contamination by certain (non-microbiological) substances; restriction of the use of certain substances in food products, as well as in contact materials; labeling requirements; certification requirements; requiring independent verification and monitoring; product quality, safety or performance requirements; non-automatic import licensing procedures.*

It has been established that, in addition to general European requirements for the quality and safety of berry products, the legislation of individual EU countries establishes general and special marketing standards. Market operators and exporters can freely choose whether to work with the EU standard (GMS) or the UNECE standard. If the product is not covered by any specific European standard, the exporter can use Codex Alimentarius standards. It is noted that European buyers often have specific requirements, in particular, the most common certification scheme required for fresh products export to Europe is GLOBALG.AP. It was also noted that attention to social and environmental conditions in production areas is growing on the European market. In the Eastern part of Europe, buyers practically do not pay attention to compliance with the requirements of social responsibility when growing products, while in Western Europe this issue is fundamentally important.

The main factors of export growth for Ukrainian berry producers were global trends in demand for berry products in countries with high consumer incomes; abolition of import quotas to the EU; state financial support to the horticulture industry for the creation of new berry plantations, construction of refrigerators, sorting lines. Blueberries, currants, raspberries, and wild berries have greater export advantages. Ukrainian berries are exported mainly to European countries. Realization of the export potential of Ukraine on the berry market should be carried out by expanding the range of berry exporters, improving the quality of berry products through certification, packaging, logistics, and the formation of the appropriate export infrastructure. It is worth noting the poorly organized logistics of supplying berries to European markets.

Practical significance. *The conducted study of the requirements of the European berry market will contribute to increasing the export of Ukrainian berry products to the European market.*

Keywords: *berries, technical regulation. export, consumption.*

*Стаття рекомендована до друку доктором технічних наук,
професором ЛНТУ Ягелюк С.В.
Стаття надійшла в редакцію 23.01.2023 р.*